

«Евразийский национальный
университет имени Л.Н.Гумилева»

Экономический факультет

Кафедра учет и анализа

ФГАОУ ВО «Российский
университет дружбы народов»

Экономический факультет

Кафедра бухгалтерского учета,
аудита и статистики

**«Международные стандарты учета и аудита: ключевые
изменения и нюансы перехода в условиях цифровой
экономики»**

**Сборник статей Международной научно-практической
конференции 17 февраля 2023 г.**

Астана

УДК 657(47+57)

ББК 65.053

П78

Рекомендовано к печати Ученым советом
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Рецензент – доктор экономических наук, профессор *Алиев М.К.*

Научные редакторы:

PhD, доцент ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, Жолаева М.А.
заместитель заведующая кафедрой бухгалтерского учета, аудита и статистики РУДН,
кандидат экономических наук Сорокина Л.Н.

П78 «Международные стандарты учета и аудита: ключевые изменения и нюансы перехода в условиях цифровой экономики»: сборник статей Международной научно-практической конференции. Астана, 17 февраля 2023 г. – Астана: ЕНУ им Л.Н.Гумилева, 2023. – 522с.

ISBN 978 601 337 121 4

Сборник статей научно-исследовательских работ студентов, магистрантов, докторантов, профессорско-преподавательского состава по итогам Международной научно-практической конференции 17 февраля 2023 г.

Предназначен для широкого круга читателей.

Электронная версия материалов сборника размещается на сайте www.enu.kz

Сборник научных статей участников конференции подготовлен по материалам, представленным в электронном виде. Ответственность за содержание материалов несут авторы статей.

© Коллектив авторов, 2023
© ЕНУ имени Л.Н.Гумилева, 2023
© РУДН, 2023

ISBN 978 601 337 121 4

Бұл аймақта біз орналасқан маңызды сұраққа жауап беру үшін кәсіпорынның бухгалтерлік есептерін жүзеге асырудағы бағдарламаларды қарастыруға болады. Бухгалтерлік есептік жүйелер тәжірибелік мамандар тарауында және бизнес процестерін жүзеге асыруға көмектесу мақсатында жасалған. Осы бағдарламалар арқылы, бухгалтерлік жүйелер мен есептік процестерді машиналық режимде жүзеге асыруға болады.

Ең маңызды бағдарламалардың бірі - Enterprise Resource Planning (ERP) системалары болып табылады. ERP системалары, бүкіл компанияның барлық өнімдерін, байланыстарын, қаржы-экономикалық процестерін бір жерде біріктірудің маңызды бағдарламаларынан бірі [3, б.62].

Қорыта келгенде, осы бағдарламаларды қолдану арқылы, кәсіпорынның барлық жоспарлары мен процестері ERP системасында жүзеге асырылған, сондықтан барлық бухгалтерлік есептер мен финанс процестерлері оңтайлы және дәлелді жүзеге асырылады.

Әдебиеттер тізімі

1 Кәсіпорындағы қаржылық есеп пен салық есебін ұйымдастыру : оқу құралы / М.Қ. Әлиев, М.А. Алтынбеков, Ж.Қ. Абжан [et al.]; Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі, Қазақ экономика, қаржы және халықаралық сауда университеті. - Астана : ҚазЭҚХСУ, 2018. - 223, [1] б.

2 Садиева А.С., Жуматов М.К., Акимова Б.Ю., Тлеуова Е.М. Бухгалтерский учет в соответствии с Международными стандартами финансовой отчетности. Учебник.- Астана: АО «Центр подготовки, переподготовки и повышения квалификации финансовых систем», 2019. - 569 с.

3 Алибекова Б.А. Основы бухгалтерского учета : учебное пособие / Б.А. Алибекова, Н.Н. Таштанова. - Алматы : New book, 2020. - 272 с.

ЦИФРЛЫҚ ЖҮЙЕДЕГІ ЭЛЕКТР ЭНЕРГЕТИКАСЫНДАҒЫ ХҚЕС ФОРМАТЫНДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ ЕСЕПТІЛІК ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

Serik Әлішер,

*Л.Н.Гумилев ат.Еуразия ұлттық университетінің
Есеп және аудит мамандығының 4- курс студенті, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Садуакасова К.Ж.*

Аннотация. Осы мақала цифрлық жүйе жағдайындағы электр энергетика саласындағы ХҚЕС бойынша қаржылық есеп беруге арналған трансформациясы пысықталып межселенді.

Түйін сөз: трансформация, паралельді есеп, цифрландыру, ХҚЕС, есеп-қисап

TRANSFORMATION OF FINANCIAL STATEMENTS IN IFRS FORMAT IN ELECTRIC POWER INDUSTRY IN DIGITAL SYSTEM

Serik Alisher,

*A 4th year student in specialization
"Accounting and Auditing" profile
Faculty of Economics*

*L.N.Gumilyov Eurasian National University, Kazakhstan
Scientific adviser - Saduakasova K. Zh.*

Annotation. This article is devoted to financial reporting under IFRS in the electric power industry in a digital system.

Keywords: transformation, parallel d esep, automation, IFRS, reporting

Өзектілігі, кәсіпорындарда ХҚЕС бірқатар себептерге байланысты: трансшекаралық операцияларды жүзеге асыру, халықаралық электр энергетикасын дамыту, өндірістік қызмет, капитал нарықтарын кеңейту, қиын-күйзеліс экономикалық жағдайда инвестицияларды тарту. Бірнеше жылдан бері үкімет электр энергетикасын дамытудағы кедергілерді жоюға тырысып келеді. Компаниялардың дамуын қолдау мәселесінің шешімі шетелдік инвесторлар тарапынан капиталды тарту болуы мүмкін екені жасырын емес.

Бірақ, инвесторлар мен мүдделі тұлғалардың басқа топтары үшін қазақстандық кәсіпорындарға қаражат салудың салыстырмалы қауіпсіздігін қамтамасыз етуде ашық қаржылық есептілікті ұсыну талап етіледі. Қаржылық есептіліктің халықаралық стандарттары осы мәселені шешуге мүмкіндік береді. Зерттеуде энергетикалық компанияның қаржылық есебі және қаржылық есептілігі. Зерттеудің мақсаты халықаралық қаржылық есептілік стандарттарына сәйкес автоматтандыру ақпаратын ұсыну әдістемесін жетілдіру болып табылады. Электр энергетикасы электр және жылу энергиясын өндіруді, беруді, жеткізуді және тұтынуды қамтиды және елдің экономикасы мен тіршілігін қамтамасыз етудің негізі болып табылады. Қазақстан Республикасының экономикасында электр энергетикасы ерекше маңызға ие, өйткені елдің металлургия және мұнай мен газ өндіру сияқты негізгі салалары жоғары энергия сыйымдылығымен сипатталады. Соңғы жылдары қазақстандық энергетика саласында электр генерациялайтын және таратушы инфрақұрылымды жақсартуға, электр энергиясының ашық және бәсекеге қабілетті нарықтарын қалыптастыруға, шетелдік инвестицияларды ынталандыруға және тұтынушыларға электр энергиясын сенімді жеткізуді қамтамасыз етуге бағытталған қайта құрылымдау жөніндегі кең ауқымды бағдарламаны іске асыру басталды.

Электр энергетикасы саласының дамуы көбінесе мемлекеттік кәсіпорындардың нарықтық принциптер негізінде өз қызметін жүзеге асыратын кәсіпорындарға сәтті қайта құрылуына байланысты. Оған қайта құрылымдау бағдарламасы электр энергетикасының келбетін түбегейлі өзгертуге арналған. 2022 жылдың қорытындысы бойынша 112,7 млрд кВт/сағ көлемінде немесе өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 98,5% көлемінде электр энергиясын өндіру күтілуде. Төмендеу ағымдағы жылы шектелген тау-кен нарығында болуына байланысты өткен жылғы өндірістің жоғары базасына байланысты.

Энергетика әлеуметтік-экономикалық даму үшін негіз болып табылады. Энергия ресурстары мен энергия көздерінің болуы және оларға қол жеткізу кедейлікті азайту және өмір сүру деңгейін одан әрі арттыруға өте маңызды. Сонымен қатар, энергия тұтынудың тұрақты өсуіне байланысты өндіріс пен тұтынудың қолданыстағы модельдерінің тұрақтылығы мен сенімділігі, сондай-ақ қазба отындарын пайдаланудың қоршаған ортаға әсері туралы алаңдаушылық артып келеді.

Осындай жағдайда энергиямен қамтамасыз ету мен тұтынуды сенімді және уақтылы бақылау негізделген басқару шешімдерін қабылдауда таптырмас болып табылады. Алайда, мұндай мониторинг жоғары сапалы энергетикалық статистиканы жүйелі түрде жинау және тиімді тарату жағдайында ғана мүмкін болады. Оған өз кезегінде әртүрлі елдердің деректерін салыстыруды қамтамасыз ету үшін халықаралық деңгейде келісілген стандарттардың және басқа да қажетті нұсқаулардың болуын, сондай-ақ ұлттық және халықаралық деңгейде, сондай-ақ жалпы қоғамда директивалық органдар арасында деректерді таратудың тиісті тетіктерінің болуын талап етеді.

Компанияларды әлемдік экономика мен капитал нарықтарының интеграциялық процестеріне белсенді тарту қалыптасқан сыртқы және ішкі ортаға кешенді талдау жүргізу және тиімді басқару шешімдерін қабылдау мақсатында сапалы, жедел, сенімді және жеткілікті ақпараттық базаның маңыздылығын едәуір арттырады. Қажетті ақпараттың негізгі стейкхолдерлері менеджмент және компания иелері, әлеуетті инвесторлар, қаржы-несие ұйымдары болып табылады, ал ақпараттың ашықтығына, интернет желісінің және Big Data бірыңғай деректер орталықтарының дамуына байланысты бәсекелестер, реттеуші органдар, сатып алушылар, жеткізушілер, статистика органдары, кәсіподақтар, биржалар және т. б. қажеттіліктерді қанағаттандыру үшін стейкхолдерлердің барлық санаттарында компаниялар мәліметтерді жинау мен есепке алудың әртүрлі құралдары мен әдістерін енгізеді, олардың ішінде қаржылық және басқарушылық есепке алу түрлері үлкен рөл атқарады. Экономикада жалғасып жатқан жаһандану процестерінің салдарынан қаржылық есептің фокусы халықаралық қаржылық есептілік стандарттарын (бұдан әрі - ХҚЕС) сақтау және стейкхолдерлердің ақпаратқа деген қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған ХҚЕС есептілікті қалыптастыру жағына ауысады. Сонымен қатар, ХҚЕС есептілікте

бірқатар шектеулер бар, олардың ішінде ондағы деректердің жедел емес сипаты, салалық ерекшеліктің болмауы, қаржылық нәтиженің драйвері болып табылатын негізгі өндірістік көрсеткіштерге қатысты ашудың болмауы, сондай-ақ компаниялардың қаржылық-шаруашылық қызметінің сипаты мен бағыттарына жекелеген операцияларды есепке алу және ашу тәртібін бейімдеу бойынша шектеулер бар [1].

Алайда, ХҚЕС есептіліктің шектеулері менеджмент пен компания иелеріне қол жетімді, бірақ әлеуетті инвесторларға емес, басқарушылық есеп деректері арқылы теңестірілуі мүмкін. Сонымен қатар, әлеуетті инвесторларға басқарушылық есеп мәліметтері берілген ерекше жағдайларда да олардың құндылығы деректердің салыстырмалылық принципін сақтау мүмкіндігіне, оларды қалыптастырудың регламенттелген және ашық әдістемесінің болуына, сондай-ақ талдау нәтижелері бойынша анықталған үрдістер мен қорытындыларды дұрыс түсіндіруге кепілдік беруге қатысты сұрақтар туғызады.

Тактикалық басқарушылық және стратегиялық инвестициялық шешімдерді қабылдау үшін деректердің дұрыстығын, жеткіліктілігін, ашықтығын және жеделдігін арттыруға басқарушылық есепке алу жүйелері мен ХҚЕС конвергенциясы арқылы қол жеткізуге болады. Оның нәтижесі басқарушылық есеп қағидаттарына, ХҚЕС және компаниялардың салалық ерекшеліктеріне негізделген шоғырландырылған есептілік болуы мүмкін [2.,с.12].

Есептілікті ұсынуда ХҚЕС пайдалану халықаралық нарықтарға шығу кезінде қажетті рәсім болып табылады, осылайша әлеуетті инвесторлар шеңберін кеңейтуге мүмкіндік береді. ХҚЕС енгізу шаруашылық қызметті басқару мақсатында бірыңғай есепке алу әдістемелерін пайдалану есебінен кәсіпорынды басқарудың ішкі жүйесін жетілдіруге, сондай-ақ мүдделі пайдаланушыларды сенімді және ашық ақпаратпен қамтамасыз ету есебінен компанияның бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді.

Жалпы, ХҚЕС бойынша қаржылық есептілікті дайындаудың үш әдісі туралы айтуға болады:

- есеп жүйесінен тыс трансформация (трансформацияның сыртқы моделі);
- есеп жүйесінің ішіндегі трансформация (оған автоматты және «қолмен» түрлендіруге арналған түзетулерді көрсететін арнайы модуль енгізілген кезде);
- параллельді есепке алу.

Есептілікті дайындаудың әртүрлі әдістеріне салыстырмалы талдау жүргізіліп, әрқайсысының артықшылықтары мен кемшіліктері анықталды, 1 кестеде қарастырылған.

Кесте 1 - ХҚЕС форматына есептілікті дайындау тәсілдерін салыстырмалы талдау

Есептілікті дайындау әдісі	Артықшылықтары	Кемшіліктері
Есеп жүйесінің ішіндегі трансформация	- Әдетте параллель бухгалтерлік есепті орнатуға қарағанда аз шығындар; - Автоматтандырудың жоғары деңгейі-әсіресе топта көптеген шағын кәсіпорындар болған кезде маңызды; - ХҚЕС бойынша есеп беру байланысын көруге болады;	-Деректермен байланыстыру; - ХҚЕС есебін өзгерту кезінде трансформация бағдарламасын түзету қажеттілігі, бұл әзірлеушілер үшін қосымша шығындарға әкеледі; - Әдетте жүйеден тыс трансформацияға қарағанда мөлдірлік аз болады; - Деректерді талдаудың қиындығы;
Ескерту – автормен өңделген		

Трансформация - бұл есепті күнгі жағдай бойынша жүргізілетін және қаржылық есептіліктің барлық элементтерін тану, өлшеу және ашудың тиісті қағидаттарын ескере отырып, ұлттық есеп стандарттары бойынша дайындалған қаржылық есептілік көрсеткіштерін ХҚЕС форматына ауыстыру үшін қажетті барлық түзетулерді қамтитын рәсім.

Параллельді бухгалтерлік есеп - бұл қаржылық есептілікті дайындауға тәуелді емес үздіксіз процесс.

Осы әдіс қазір өте сирек қолданылады, өйткені ол компаниялардан бағдарламалық жасақтамаға айтарлықтай инвестицияларды қажет етеді. Күшті бәсекелестік жағдайында өндіруші өнеркәсіп компаниялары, тіпті ірі компаниялар да тезірек нәтиже беретін шығындарды азайту бағдарламаларына инвестиция салуды жөн көреді. Ұзақ мерзімді инвестициялар қазір жоғары менеджментте басымдыққа ие емес.

Әрине, трансформация параллель бухгалтерлік есепті жүргізуге қарағанда айтарлықтай арзанырақ, өйткені ол мамандандырылған бухгалтерлік бағдарламаны (трансформация әдетте Excel, Access немесе Lotus сияқты электрондық кестелерде жүзеге асырылады) және ХҚЕС білетін білікті қызметкерлер штатын енгізуді қажет етпейді. Мұндай мамандар не кәсіпорын тұрақты негізде жалдайды, не неғұрлым орынды және кең таралған, аутсорсинг әдісімен, мысалы, ірі аудиторлық компаниялардан сырттан тартылады. Трансформация кезінде, тіпті ірі кәсіпорындарда да ХҚЕС білетін мамандардың ең аз саны қажет.

Трансформацияның параллельді есепке қарағанда тағы бір артықшылығы - оның айқындылығы: барлық түзетулерді оңай байқауға және тексеруге болады.

Трансформацияның ыңғайлылығы мен қарапайымдылығы батыс компанияларының еншілес компанияларының көпшілігі трансформация арқылы халықаралық есеп беруді құрайтындығымен расталады [3, с.28].

Айта кету керек, соңғы уақытта ХҚЕС бойынша есептілікті түрлендіруді автоматтандыру (цифрландыру) процесі белсенді дамып келеді. Компаниялар қолмен есепке алудың тиімсіз екенін түсінеді, оған көп уақытты алады және «адам факторы» деп аталатындықтан жүйеге қателік жіберу қаупін тудырады.

ХҚЕС бойынша есептілікті дайындаудың автоматтандырылған құралдарын пайдалану неғұрлым күрделі, бірақ сонымен бірге қаржылық есептілікті дайындаудың неғұрлым сапалы және дәл әдісі болып табылады.

ХҚЕС бойынша есептілікті автоматтандырылған дайындау бойынша болуы:

- ХҚЕС бойынша есептілікті дайындау үшін сыртқы консультанттарды тарту шығындарын қысқартуға мүмкіндік береді;
- ХҚЕС бойынша есептілік аудитіне шығындарды қысқартуға мүмкіндік береді;
- компанияның/топтың капиталдандыруын арттырады және бәсекелестік ұйымдастырушылық артықшылық болып табылады.

Автоматтандыру әдісін таңдау компанияның алдында тұрған нақты міндеттерге және ХҚЕС бойынша есептілікті дайындау процесін ұйымдастыруға арналған оның иелігіндегі ресурстарға, сондай-ақ әр нұсқа бойынша белгілі бір компания үшін шығындар/пайда арақатынасына байланысты болады. Іс жүзінде трансформация әдісімен есептілікті дайындауды автоматтандыру жиі мүмкін емес, өйткені осы әдісті барлық танымал MS Excel құралдарының көмегімен сәтті қолдануға болады.

Сонымен қатар, әдісті автоматтандыру деректердің жүйелілігін, салыстырмалылығын, процедуралардың технологиялылығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді, дегенмен алынған құрал ХҚЕС бойынша есеп жүргізудің ішкі жүйесін құру жағдайындағыдай әдістеменің толық, тәуелсіз және икемді конфигурациясын қолдамайды. Компания әдістердің біреуінің пайдасына таңдау жасауы керек негізгі критерийлер:

- берілген ақпараттың дәлдігі;
- есептілікті дайындау кезеңділігі;
- ХҚЕС стандарттарына сәйкестігі;
- қолданыстағы есепке алу жүйелерінің функционалдығы;
- ХҚЕС өзекті есебінің күрделілігі мен құрамы;
- компания бюджеті;
- қызметкерлердің біліктілігі мен тәжірибесі;
- кезеңнің жабылу мерзімі;
- компанияның есебі мен бизнесінің ерекшелігі [4.,с.172].

Компаниялар келесі трансформация жүйесін жиі пайдаланады - деректер қоймаларын пайдалану (мысалы, ХҚЕС бойынша есептілік). Мұндай бағдарламалық өнімдер екі бөліктен тұрады: дерекқорды басқарудың өнеркәсіптік жүйесі және оған қол жеткізуге арналған интерфейс бағдарламалары. Осы жүйелердегі деректермен жұмыс істеудің негізгі кезеңдері MS Excel бағдарламасымен жұмыс жасаудан бұрын сипатталған кезеңдеріне ұқсас, өйткені трансформация әдістемесі бағдарламалық жасақтаманы іске асыруға тәуелді емес.

Дерекқорды басқару жүйесі пайдаланушы параметрлеріне сәйкес реттелген тұтастық пен олардың арасындағы байланыстарды бұзбай, шексіз дерлік ақпаратты сақтай алады. MS Excel айырмашылығы, деректер қоймасын тек бағдарламашы немесе құзыретті талдаушы орната алады. Жүйеде көп пайдаланушыға қол жеткізу, құқықтар көлемін шектеу мәселелері автоматты түрде шешіледі. Деректерді сақтау негізінде ХҚЕС есептілікті түрлендіру жүйесін енгізу MS Excel-де автоматтандыруға қарағанда қымбатырақ болады.

Осылайша, ХҚЕС бойынша есептілікті дайындау әдісін таңдау оны одан әрі пайдалану мақсаттарына, қажетті құрастыру кезеңділігіне, мамандардың біліктілігіне, уақыт пен қаржылық шығындарға байланысты. ХҚЕС бойынша есептілікті дайындауды автоматтандыру жобасының тиімділігі алынған пайданы жұмсалған шығындармен салыстыру арқылы бағаланады. Басымдықтар әр компанияда әр түрлі және осы мәселеде өте маңызды. Сондықтан, осы мәселе бойынша басшылықты таңдау қаржылық есептілікті ХҚЕС форматында жариялаудың көптеген аспектілерін анықтайды [5].

Ондай әдіс бастапқы шығындарды қажет етпейді және оны қолдану оңайырақ (трансформация әдетте Excel, Access немесе Lotus сияқты электрондық кестелерде жүзеге асырылады), ал параллель бухгалтерлік есеп пен оған қызмет көрсету кезінде тиісті бағдарламалық жасақтаманы орнату айтарлықтай шығындарды талап етеді. Яғни, трансформация әдісін қолдану шоттардың негізгі жоспарын қайта жіктеу кезінде бухгалтердің кәсіби пікірін қолдану үшін ХҚЕС білімі мен уақытты қажет етеді. Бірақ, трансформация әдісі оны қолдану деректерді аудару дәлдігіне нұқсан келтірмеуі үшін үнемі жетілдіруді қажет етеді.

Трансформация әдісін жетілдіруде трансформациялық әдістің негізгі артықшылықтарын параллельді есепке алу әдісімен ұштастырудан тұратын болады. Нәтижесінде жетілдірілген әдіс келесі сипаттамаларға ие болады:

- процедураларды орындау оңайырақ келеді;
- төмен қаржылық және уақыт шығындарын көтереді;
- дұрыс емес ақпаратқа тәуекел деңгейі төмен болады,
- қаржылық есептілікте көрсетіледі;
- есептілікті дайындау кезінде жедел болады;
- ұлттық стандарттар бойынша есептілікті дайындау уақытына қарамастан [6.,с.92].

Мұндай жетілдіру идеясы есеп – (conversion-ағылш.) айырбастау деректерін автоматтандырылған түрлендіру болады. Яғни, деректер әдеттегідей есепке алу жүйесіне енгізіледі, ал одан конверсия арқылы ХҚЕС бойынша есепке алу жүйесіне көшіріледі. Осылайша, шаруашылық операцияларды есепке алу бойынша бір дерекқорда жүзеге асырылады - бастапқы дереккөз, содан кейін операциялар, әрқайсысы жеке-жеке, автоматты түрде түрлендіріліп, халықаралық стандарттар бойынша жүргізілетін базаға айналады.

Өзірленіп жатқан әдістің қандай артықшылықтары мен кемшіліктері бар екенін нақты көру үшін - трансформация мен түрлендіру әдістерін салыстырайық. Нәтижелерді 2 кестеден қарастырылды.

Кесте 2 - Деректерді түрлендіру және лезде түрлендіруде "Conversion" әдістерін салыстыру

Критерий	Трансформация әдісі	"Conversion" әдісі
Жоғары тұрған ұйымдарға тәуелділік, есеп саясатының өзгеруінің салдары	Есеп саясатын, сондай-ақ деректерді жүктеу/жүктеу форматтарын өзгерткен кезде трансформация және шоғырландыру механизмдерін өзгерту қажет болады. Кезеңдер арасындағы салыстырмалы деректердің салыстырмалылығын қамтамасыз ету технологиялық тұрғыдан қиынырақ.	Жоғары тұрған ұйымдардың ХҚЕС бойынша деректерді дайындау процесінің техникалық ұйымынан тәуелсіздігі (бас компанияға қарамастан ХҚЕС бойынша есептілікті дербес қалыптастыру мүмкіндігі, өзінің әдіснамасына сәйкес). Жоғары тұрған ұйымдар үшін кез келген форматтағы және кимдағы деректерді түсіру мәселелеріндегі икемділік. Салыстырмалы деректерді қайта есептеу операцияларын автоматтандыру арқылы ХҚЕС ішкі жүйесін жаңа есеп саясатына бейімдеу оңайырақ.
Ескерту – авторлық жасақтау		

Жүйені автоматтандыру есеп жүйесінің деректерін аналитика немесе есеп беруге пайдалану мүмкіндіктерін кеңейтуге мүмкіндік береді.

ХҚЕС бойынша есеп беру кезінде трансформациялық әдісті жетілдіру процесінің өзінде келесі алгоритм болады [8]:

1. Халықаралық стандарттар бойынша есеп жүргізуге шоттар жоспарының құрылымы әзірленуде;

2. Шот-фактура жоспарлары арасындағы синтетикалық (аналитикалық) бөлімдердің сәйкестік кестесі жасалады және конфигурацияланады;

3. Автоматты режимде - сәйкестік кестесі мен есепті (салық) кезеңдегі есепке алу деректері бойынша сальдо кестесі негізінде жүйе халықаралық стандарттар бойынша есепке алу үшін шоттар жоспарында сальдо кестесін жасайды;

4. Халықаралық стандарттар бойынша есепке алуда шоттар жоспарына түзету жазбаларын енгізу және тіркеу жүргізіледі;

5. Халықаралық стандарттар бойынша есепке алу үшін шоттар жоспарында шоттарды жабу орындалады;

6. Халықаралық стандарттар бойынша есепке алуға шоттар жоспарында қабылданған деректер құрылымы негізінде (қаржылық есептілік, баланс, меншікті капитал туралы есеп, ақша қаражаттарының қозғалысы туралы есеп) халықаралық стандарттардың талаптарына сәйкес баптарды ашумен қаржылық есептіліктің нысандары реттеледі.

Трансформация әдісі мыналарға мүмкіндік береді [9, с.52]:

1. Кәсіпорындарды басқару:

— ХҚЕС бойынша есептілікте деректерді көрсетудің дәлдігін арттыру;

— Топ компанияларының қызметіне терең талдау жүргізу;

— ХҚЕС бойынша есепте ақпаратты пайдалана отырып, бюджеттеуді және басқарушылық есепке алуды ұйымдастыру;

2. Акционерлер мен инвесторларға:

— қаржылық есептілікте банктің қызметі, оның қаржылық жағдайы, өзекті тәуекелдері және даму перспективалары туралы неғұрлым ашық ақпарат алуға [10].

Осылайша, есептілікті түрлендірудің ұсынылған жетілдірілген әдісі ХҚЕС сәйкес есептілікті қалыптастыру процесіне бөлінген шығындарды азайтуға көмектеседі, сонымен қатар жарияланған деректердің сенімділігін арттыра алады, осылайша оны қолданатын кәсіпорынның инвестициялық тартымдылығын жақсартады.

Әдебиеттер

1. Фонд международных стандартов финансовой отчетности (Фонд МСФО) и Совет по международным стандартам финансовой отчетности. Сайт: www.ifrs.org
2. Нурсеитов Э. Обзор состояния бухгалтерского учета и аудита в Казахстане [Электронный ресурс]- URL kaz-adviser.kz; (Дата обращения: 20.07.2016)
3. Jan Mouritsen, Kristian Kreiner Accounting, decisions and promises - Accounting organizations and society- Volume 49 - February 2016, Pages 21–31.
4. Ендовицкий Д.А. Бухгалтерский учет и отчетность: учебное пособие. М.: КноРус. 2017. 358 с. 3. Семина Л.А. Годовая бухгалтерская отчетность // Международный журнал гуманитарных и естественных наук, 2017. № 3. Т. 2. С. 171-173.
5. «Бухгалтерлік есеп және қаржылық есептілік туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 28 ақпандағы № 234-III Заңы (01.01.2022 ж. өзгертулер мен толықтырулар).
6. Булатов М. А. Бухгалтерский учет активов организации: практикум / М. А. Булатов. — Ростов н/Д: Феникс, 2021. — 396 с.: ил. — (Среднее профессиональное образование). ISBN 978-5-222-34063-9
7. Акимова Б.Ж., Н.В.Кулиш, О.Е.Сытник, Д.М.Нурхалиева Интеграционные процессы в бухгалтерском учете и аудите на основе МСФО/ Монография, коллектив авторов. Ставрополь: АГРУС Ставропольский гос. аграрный университет, 2018. – 236 с. ISBN 978-5-9596-1507-9
8. Практика трансформации отчетности в формат МСФО» / Корпоративная финансовая отчетность. Международные стандарты // [электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://finotchet.ru/>
9. [Нурсеитов Э. О.](#), [Нурсеитов Д. Э.](#) МСФО: теория и практика. Справочное руководство. Учебное пособие. Издательство LEM 2018, — 568с. ISBN: 9786000001361.
10. Практика трансформации отчетности в формат МСФО / - 2015. // [электронный ресурс] / – Режим доступа: <http://www.ipnou.ru/print/006673/>

КӘСПОРЫНДАРДАҒЫ ӨНДІРІЛГЕН ӨНІМДІ ӨТКІЗУ БОЙЫНША ТАЛДАУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Серікқали Сәбит Мұхтарұлы

*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің
«Есеп және аудит» мамандығының 4 курс студенті
Астана қ. Қазақстан Республикасы
Ғылыми жетекшісі – Садуақасова К.Ж.*

Аннотация. Бұл мақалада кәсіпорындардағы өндірілген өнім мен көрсетілетін қызметтерді өткізу бойынша талдау мәні мен міндеттері, сату көлеміне әсер ететін факторларды зерттеу әдістері, талдау тәртібі қарастырылған.

Түйін сөздер: экономика, қаржылық талдау, кәсіпорын, нарық, өнімді өткізу.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE ANALYSIS OF PRODUCT SALES AT ENTERPRISES

Serikkali Sabit Mukhtarovich

*L. N. Gumilyov Eurasian National University
4th year student of the specialty" accounting and audit"
Astana, Republic of Kazakhstan
Scientific supervisor-Saduakassova K. Zh..*

Annotation. The article discusses the importance and significance of the analysis of sales of manufactured products and services at enterprises, methods of research of the influence of factors on the level of sales, the order of analysis.

Key words: Economics, financial analysis, enterprises, market, product sales

Қазіргі қаржылық экономикалық жағдайда әрбір шаруашылық жүргізуші субъектінің жасап жатырған қызметі оның нәтижелеріне мүдделі тараптардың қызығушылығын кең ауқымда тудырады. Қазіргі экономикалық ахуалда болашақ